

Oponentní posudek disertační práce

Mgr. Dominika Grygarová

Zakoušení uměleckého díla jako vědecký a metodologický problém: nové výzvy „vědy o subjektivitě“ založené na neurovědách a fenomenologii

Ústav dějin křesťanského umění, Katolické teologické fakulta UK Praha

Oponent: Prof. MUDr. Jiří Horáček, Ph.D., FCMA

V rámci oponentského řízení byla předložena práce **Zakoušení uměleckého díla jako vědecký a metodologický problém: nové výzvy „vědy o subjektivitě“ založené na neurovědách a fenomenologii**. Práce v předložené podobě **a)** v teoretických částech shrnuje dosavadní výzkum a koncepty procesu a podstaty umělecké zkušenosti z pohledu receptivní estetiky, antropologie a naturalizačního přístupu, kognitivní psychologie, neurověd a především fenomenologie. Dále **b)** předkládá výsledky vlastního empirického výzkumu, které doplňuje o reinterpretace z fenomenologické, resp. neurofenomenologické pozice. Konečně **c)** uplatňuje svou detailní znalost moderních neurofenomenologických metodik v návrhu nových experimentů orientovaných na studium podstaty zakoušení uměleckého díla.

Práce je napsaná na 281 stranách včetně podrobného poznámkového aparátu (celkem 887 pozn. pod čarou). Text práce vykazuje zralý odborný styl dokumentující úctyhodnou orientaci v širokém spektru humanitních i přírodovědných přístupů fenomenologií počínaje, a metodami statistické inference ve zobrazení mozku konče.

V **teoretické části** autorka shrnuje tradici výzkumu umělecké zkušenosti založeného na teorii umění, psychologii, kognitivní psychologii a dalších empirických přístupech. V tomto přehledu přesvědčivě identifikuje problémy a interpretační diskontinuity jednotlivých pohledů, které vyplývají z opomíjení či z rezignace na uchopení fundamentální složky procesu recepce uměleckého díla, kterým je zakoušení z perspektivy první osoby, tedy perspektiva fenomenologická.

Hlavním cílem celé práce pak je zmíněné opomíjení perspektivy první osoby překonat a demonstrovat, že problém subjektivity je řešitelný. Teoretickou část uzavírá myšlenkou, že pro výzkum umělecké zkušenosti (a jejích neurálních korelátů) je nezbytné zapojit Husserlovu fenomenologickou metodu, a doplnit jí (v silné verzi i nahradit) převažující zaměření na kognitivní koncept mentálních stavů. Zvláštní pozornost dále autorka věnuje aktuálním přístupům obou porovnávaných domén, prediktivnímu kódování v případě kognitivní vědy a konceptům ztělesněné mysli a enaktivismu, které doplňují půl fenomenologický.

Vytčený a vskutku úctyhodný úkol posunutí hranic studia subjektivity však vyžaduje rozsáhlý aparát řady disciplín od teorii umění, přes fenomenologické přístupy *per se*, až po kognitivní a neurovědní pohled včetně nejpokročilejších empirických technik (funkční zobrazení mozku, eye-tracking, a deskriptivní neurofenomenologie). Všechny tyto disciplíny pak autorka zvládá nejen teoreticky, ale v praktických částech je navíc sama tvůrčím

způsobem aplikuje a dále rozvíjí.

Praktická, resp. experimentální část předkládá výsledky dvou experimentů využívajících metod neurozobrazení mozku a eye tracking. Hloubka orientace v použitých technikách a možnostech jejich interpretace je skutečně udivující a to zvláště s ohledem na primárně humanitní zaměření autorky. Skutečnost, že Mgr. Dominika Grygarové v jedné osobě pokrývá jak teoretickou, tak technologicko-metodickou expertizu jí umožňuje i navrhnout i praktická a zcela realistická řešení. Využití „dopředné fenomenologie“ je toho skvělým příkladem.

Vyjma shrnutí vlastních nálezů autorka také komentuje limity těchto prací dané nedostatečnou metodikou pro hodnocení zkušenosti uměleckého díla z pozice první osoby. Z pohledu fenomenologického přístupu jde o principiální limitaci, kterou však autorka řeší v návrhu poslední studie. Řešení je založené na využití progresivních metod podrobného záznamu subjektivní zkušenosti testovaných subjektů pomocí hned dvou přístupů s komplementární výpovědní hodnotou (Descriptive Experience Sampling, DES a mikrofenomenologický elicitací rozhovor, MER).

V **závěrečné syntéze** shrnuje teoretická východiska doplněná o příspěvek vlastních experimentálních výsledků. V přesvědčivém závěru konstatuje, že fenomenologické analýzy zakoušení uměleckých děl poskytují komplementární informaci k objektivním korelátům a pouze jejich kombinace umožní porozumět mechanismu i prožitku uměleckého díla.

Zhodnocení práce:

V rámci zhodnocení práce se oponent vyjadřuje k otázkám:

- a) aktuálnost tématu
- b) splnění cíle disertační práce
- c) metodika zpracování
- d) výsledky disertace s uvedením, jaké nové poznatky práce přinesla
- e) význam pro společenskou praxi a další rozvoj vědy
- f) připomínky a dotazy na disertanta
- g) vyjádření, zda lze práci doporučit k obhajobě

a) aktuálnost tématu: Tématiku práce považuji za vysoce aktuální, a to nejen pro teorii umění, resp. studium zakoušení uměleckého díla, ale šířeji také pro kognitivní neurovědu, psychologii i filosofii mysli. Již sám výběr tématu dokumentuje erudici i odvahu autorky.

b) splnění cíle disertační práce: Autorka přispívá k současnému stavu znalostí v oblasti teorie zakoušení uměleckého díla, neuroestetiky, fenomenologie i neurofenomenologie. Cíle považuji za splněné beze zbytku.

c) metodika zpracování: Metodika zpracování tématu vychází z široké palety přístupů, disciplín a myšlenkových rámců, které autorka využívá na té nejvyšší úrovni. Suverénně zvládla statistickou inferenci, akvizici i pokročilé analýzy dat funkční magnetické rezonance a eye-trackingu. Použitím těchto empirických metod však jen rozvíjí závěry teoretické části založené především na metodách humanitních věd (explanace, komparace, analýzy a syntézy, metaanalýzy a metakritického shrnutí). Vysokou metodickou úroveň autorky pak dokumentuje také její publikační aktivita zahrnující m.j. publikace s IF.

d) výsledky disertace s uvedením, jaké nové poznatky práce přinesla: Výsledky teoretické části práce přinášejí přesvědčivý závěr, že fenomenologické analýzy zakoušení uměleckých děl by měly doplňovat dnes převážně studované parametry psychologického popisu z pozice třetí osoby a objektivní neurobiologické nálezy. Praktická část pak tento přístup dokumentuje na dvou empirických studiích. Hlavním výsledkem práce je detailní

doporučení metodiky využití hodnocení subjektivní fenomenální zkušenosti pomocí nástrojů DES a MER v novém experimentu.

e) význam pro společenskou praxi a další rozvoj vědy: Poznatky podporují nejen nebytnost, ale také metodickou dostupnost využití fenomenologické analýzy zakoušení uměleckých děl v teorii umění a neuroestetice. Dopad práce je však mnohem širší, protože hlavní závěry a příspěvky práce lze aplikovat také na široké pole dalších disciplín, psychologií a kognitivní vědou počínaje, přes neurobiologii až k psychiatrii a experimentální humánní farmakologii.

f) připomínky a dotazy na disertanta:

- 1) Aspirantka se v práci detailně věnuje fenomenologické metodě. Oponent si v této souvislosti dovoluje autorku požádat o shrnutí (či spekulaci) základní struktury fenomenální zkušenost (ve své podstatové složce). *In concreto*, otázka zní, zda je nebo bude jednou možné zkušenost dekomponovat do základních mikrofenomenálních složek. Role temporality je bezesporná a v práci detailně popsána, dotaz směřuje k možné klasifikaci či operacionalizaci dalších fenomenální mikro-žsoucen, která se v této temporální matrix vyjevují, event., která z nich by mohla být ve vazbě na zakoušení uměleckého díla?
- 2) Na str. 55 (bohatě i jinde) autorka konstatuje, že prožitek v perspektivě první osoby je unikátní a neopakovatelný, a proto je obtížné ho podrobit intersubjektivnímu objektivnímu popisu. Tento problém se dále poctivě snaží řešit. Dovolují si autorku požádat o názor, zda metody zachycení fenomenálního prožitku (DES, MER) skutečně představují kvalitativně odlišnou rovinu zachycení subjektivní zkušenosti, nebo zda se jedná je o další krok v kvantitativním regresu „blížení se“ konceptuálnímu uchopení perspektivy první osoby.
- 3) V souvislosti s velmi erudovaným přehledem Heideggerova pojetí podstaty uměleckého díla (str. 170-172) si dovoluji autorku požádat o doplnění role „naladění“ (*Stimmung*), příp. i o jeho vazbu na koncepty současné neuroestetiky.
- 4) V jednoznačně vyčerpávajícím přehledu možných přístupů ke studiu a konceptualizaci zkušenosti je obtížné najít nějaké nepokrytá místa. Jedno z mála snad představuje dnes intenzivně rozvíjená „Teorie vědomí jako integrované informace“ (IIT) od G. Tonnoniho. S ohledem na to, že IIT jako jedna z mála přímo aspiruje na překonání propasti mezi strukturou subjektivní zkušeností a jejím fyziologickým korelátém, dovoluji si autorku požádat, aby IIT krátce představila a zamyslela se, zda (event. jak) by mohla být IIT využita ve studiu zakoušení uměleckého díla
- 5) V souvislosti s poznámkou 783 na str. 199 si dovoluji autorku požádat o rozvedení zajímavé myšlenky srovnání Husserlových předjímavých aktů s konceptem

predikčního kódování. Současně prosím o spekulaci, zda by k jejímu testování bylo možné využít DES či MER, event. jak by experiment mohl vypadat?

g) vyjádření, zda lze práci doporučit k obhajobě:

Práci Mgr. Dominiky Grygarové si dovoluji doporučit s největším entusiasmem k obhajovacímu řízení u oborové komise doktorandské disertace dle § 47 VŠ zákona 111/98Sb. Během řízení doktorandské disertace by měly být objasněny a diskutovány otázky uvedené pod bodem f).

Pozn.: V souvislosti s tímto doporučením si oponent dovoluje jeden osobní postřeh. Po přečtení práce Mgr. Dominiky Grygarové jsem měl slavnostní dojem, že jsme možná svědky okamžiku, kdy se *de novo* rodí česká neurofenomenologická škola. Rovněž doporučuji, aby práce byla brzy publikována *in extenso*.

Prof. MUDr. Jiří Horáček, Ph.D., FCMA

V Praze 17. 9. 2020